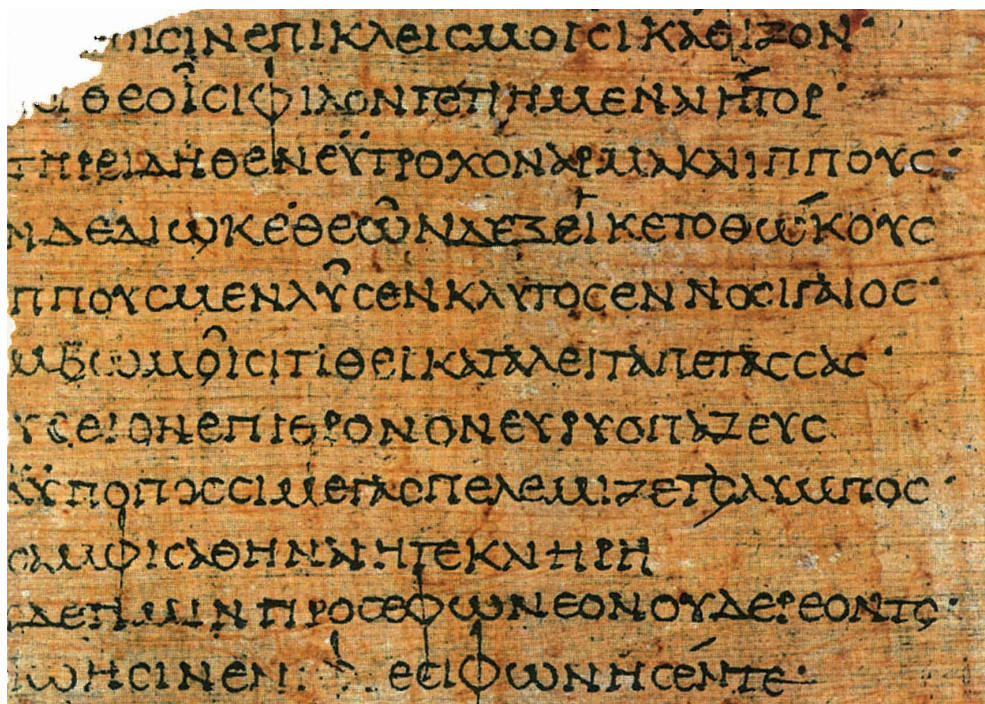

Σύλλογος Διδακτικού Προσωπικού
Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών

ΠΑΡΟΥΣΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β΄, ΤΟΜΟΣ Α΄ (ΚΑ΄)

(2017-2018)

ΗΡΟΔΟΤΟΣ

ΠΑΡΟΥΣΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β΄, ΤΟΜΟΣ Α΄ (ΚΑ΄)
(2017-2018)

ΠΑΡΟΥΣΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β', ΤΟΜΟΣ Α' (ΚΑ')

(2017-2018)

ΗΡΩΔΟΤΟΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ - ΕΚΠΑ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ	:	Καραδήμας Δημήτρης (dimkaradimas@phil.uoa.gr)
ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ	:	Ζώρας Γεράσιμος (gerzoras@isll.uoa.gr)
ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ	:	Γαγανάκης Κώστας (cgagan@arch.uoa.gr)
ΤΑΜΙΑΣ	:	Δρόσος Δημήτρης (dimdros@isll.uoa.gr) Τσόκογλου Αγγελική (angtsok@gs.uoa.gr) Γιαννουλοπούλου Γιάννα (giannoulou@ill.uoa.gr) Παναγιώτου Αντώνης anpanagio@phil.uoa.gr Αποστόλου Ειρήνη (irapo@frl.uoa.gr) Κεφαλίδου Ευρυδίκη (eurkefalidou@arch.uoa.gr)

ΠΑΡΟΥΣΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Επιμέλεια έκδοσης

Αποστόλου Ειρήνη, Ζώρας Γεράσιμος, Καραδήμας Δημήτρης

Εκδόσεις Ηρόδοτος

Μαντζάρου 9

10672 Αθήνα

Τηλέφωνο: 2103626348 | fax: 2103626349

Ηλεκτρονική διεύθυνση: info@herodotos.net

ISSN 1105-0454

Πίνακας περιεχομένων

Παρουσία Περίοδος Β΄, Τόμος Α΄ (ΚΑ΄)

Αντί προλόγου (Δημήτρης Καραδήμας)	9
Ιωάννης Μ. Κωνσταντάκος, <i>Το λιονταράκι που τσεβδίζει: ο Αλκιβιάδης στην αρχαία κωμωδία</i>	13
Dimitrios Kanellakis, <i>Paracomedy in Euripides' Bacchae</i>	63
Σοφία Παπαϊωάννου, <i>Το ταξίδι προς τη Δύση αρχίζει: ο Λίβιος Ανδρόνικος και η πρώτη μετάφραση της Οδύσσειας</i>	83
Ανθοφίλη Καλλέργη, <i>Η τέχνη της γαστρονομίας στο πλαίσιο της ορατιανής σάτιρας (Σάτιρες 2.4 και 2.8)</i>	109
Παναγιώτα Παπακώστα, <i>Απηχήσεις της Οδύσσειας στο ελεγειακό ταξίδι της 1.3 του Τιβούλλου</i>	123
Dimitrios Karadimas, <i>Dionysius of Halicarnassus on the pleasant and the beautiful – Traces of Platonic influence</i>	141
Χρήστος Φάκας, <i>Το λογοτεχνικό υπόβαθρο του θέματος της φιλίας στο μυθιστόρημα του Χαρίτωνα</i>	165
Ελένη Τσιτσιανοπούλου, <i>Η σύνταξη του συνδέσμου κἂν στις παραχωρητικές προτάσεις των ελληνικών μη λογοτεχνικών παπύρων της αυτοκρατορικής και της πρώιμης αραβικής εποχής</i>	191
Μυρσίνη Αναγνώστου, <i>Η επίδραση τῶν Ὀμηρικῶν Ἐπῶν στο ἔργο τοῦ Νικηφόρου Χρυσοβέργη</i>	201
Βασίλειος Π. Βερτουδάκης, <i>Η κρίση της επιστήμης και η Κλασική Φιλολογία στη Δημοκρατία της Βαϊμάρης: Ιστορικές και φιλοσοφικές προϋποθέσεις</i>	213
Gianoula Giannouloupoulou, <i>The emergence of the greek definite article</i> ...	231
Ιωάννης Α. Πανούσης, <i>Κλυταιμήμετρας δικαίωση (;): από την Ηλέκτρα του Σοφοκλή στο ανεπίδοτο Γράμμα του Ιάκωβου Καμπανέλλη</i>	247
Ioanna Papaspyridou, <i>Victor Hugo, poète romantique au service de la guerre d'indépendance grecque: quelques réflexions sur le poème « L'Enfant »</i>	269

Domenica Minniti-Γκώνια, <i>Italianismi a Cefalonia e gli studi di Manlio Cortelazzo sul contatto italogreco</i>	285
Από την ιστορία του Πανεπιστημίου και της Σχολής	303
Χαρίκλεια Μπαλή, <i>Το Πανεπιστήμιο Αθηνών και ο πόλεμος του 1940-1941: Η ζωή και ο θάνατος του καθηγητή Ξενοφώντος Κοντιάδη (Μασσαλία 1903 - Ιωάννινα 1941)</i>	305
Δημήτρης Παυλόπουλος, <i>Μνήμη Χρύσανθου Χρήστου</i>	323
Κατάλογος των μελών ΔΕΠ της Φιλοσοφικής Σχολής του ΕΚΠΑ . . .	327

Μυρσίνη Αναγνώστου

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΟΜΗΡΙΚΩΝ ΕΠΩΝ
ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΧΡΥΣΟΒΕΡΓΗ

Από όλη τη διάρκεια ζωής της βυζαντινής αυτοκρατορίας φαίνεται ότι ο δωδέκατος αιώνας αποτελεί τον κατεξοχήν αιώνα μελέτης του Όμηρου. Στόν χώρο της εκπαίδευσης οι όμηρικές σπουδές και ή γενικότερη ένασχόληση με τὰ όμηρικά έπη βρίσκονταν στο επίκεντρο της κλασικής παιδείας της έποχής, ενώ ή γνώση τών Έπων ήταν απαραίτητη προϋπόθεση για νὰ θεωρηθεί κάποιος πεπαιδευμένος.

Έτσι για τούς διανοούμενους της αύλης και της ύψηλης κοινωνίας ό Όμηρος ήταν ό πιό προσφιής άρχαίος συγγραφέας και ή ένδελεχής μελέτη τών έργων του άποτελούσε status της έποχής. Λόγου χάρη ό Ιωάννης Τζέτζης βασιζόμενος στα Έπη του Όμήρου, συνέγραψε ένα σημαντικό άριθμό κειμένων (*Εξήγησις της Ιλιάδος*¹ κ.ά.) όπως βέβαια και ό Ευστάθιος Θεσσαλονίκης συνέθεσε ένα όγκώδες έργο με έρμηνευτικά σχόλια προγενεστέρων μελετητών τών όμηρικών έπων (βλ. *Παρεκβολαι εις την Όμήρου Ιλιάδα*² και *Όδύσεια*³).

Συνεπώς δέν άποτελεί εξαίρεση και ό Νικηφόρος Χρυσοβέργης⁴. Ό Νικηφόρος Χρυσοβέργης γεννήθηκε τη δεκαετία 1150-1160 και πέθανε μετά τὸ 1213⁵. Υπηρέτησε ως διδάσκαλος και μαΐστωρ τών ρητόρων στη

1. Βλ. έκδ. ΠΑΠΑΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ (2007).

2. Βλ. έκδ. VAN DER VALK (1971-1987).

3. Βλ. έκδ. STALLBAUM (1825-1826, άνατύπ. 1970).

4. Περισσότερα στοιχεία για τη ζωή και τὸ έργο του Νικηφόρου Χρυσοβέργη βλ. TREU (1892), 1-35· PAVLOV (1897), 166/4· ASMUS (1906), 125-136· WIDMANN (1935-1936), 12-41, 241-299· GRUMEL (1947), n. 1125, 155· BROWNING (1962), 185· BENEŠEVIĆ (1965), 290· BRAND (1968), 462-475· MERCATI (1970), 574-594· BROWNING (1978), 37-68· KAZHDAN (1991), 451· ΚΟΤΖΑΜΠΑΣΗ (1991/92), 291-301· KAZHDAN - FRANKLIN (2007), 259· ΓΙΑΡΕΝΗΣ (2008), 285-286.

5. Σχετικά με τη χρονολόγηση του έτους θανάτου ουσιαστικά συμβάλλει ένα συνοδικό γράμμα του 1213, τὸ όποιο υπογράφει ό Νικηφόρος Σάρδεων, πρόσωπο που θά μπορούσε νὰ ταυτιστεί με τὸν Χρυσοβέργη. Βλ. PAVLOV (1897), 166/4.

λεγόμενη πατριαρχική σχολή⁶, ἐνῶ κορυφαῖο σταθμὸς στὴν ἐκκλησιαστική του σταδιοδρομία ἀπετέλεσε ἡ ἀνάρρησή του στὸν μητροπολιτικὸ θρόνο τῶν Σάρδεων⁷.

Ὁ Χρυσοβέργης ὡς διδάσκαλος καὶ μαῖιστωρ τῶν ρητόρων καταπιάστηκε μὲ τὴ συγγραφή κατεξοχὴν ρητορικῶν κειμένων. Γενικότερα στὸ ἔργο του ἀντιλαμβάνεται κανεὶς ὅτι γνωρίζει καλὰ τὸν Ὅμηρο, ὡστόσο ἡ ἐπιρροή πού ὁ ἐπικός ποιητὴς ἀσκεῖ στὸν βυζαντινὸ συγγραφέα εἶναι πολὺ περισσότερο διακριτὴ στοὺς τρεῖς βασιλικούς λόγους πού συνέθεσε πρὸς τιμὴν τῶν δύο Ἀγγέλων αὐτοκρατόρων τῆς ἐποχῆς του καὶ στὰ προοιμνάσματά του, δηλαδὴ στίς ρητορικὲς ἀσκήσεις πού συνέγραψε κατὰ τὴ θητεία του στὴ λεγόμενη πατριαρχική σχολή⁸.

Ὅπως εἶναι γνωστό, στὰ ἔργα τῶν λογίων τοῦ 12ου αἰ. ὁ Ὅμηρος ἐμφανίζεται πιὸ συχνὰ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀρχαίους συγγραφεῖς. Ἐπομένως ἡ μελέτη τῆς παρουσίας του στὸ ἔργο τοῦ Χρυσοβέργη εἶναι μία ἀκόμη τρανὴ ἐπιβεβαίωση τῆς ἐμφάνισής αὐτῆς.

Στὴν παρούσα, λοιπόν, μελέτη γίνεται ἀναφορὰ στὸ πῶς ὁ Ὅμηρος ἀπαντᾷ στὸ ἔργο τοῦ Χρυσοβέργη, πῶς ὁ βυζαντινὸς λόγιος παραπέμπει σὲ αὐτὸν καὶ πῶς ὁ ἐπικός ποιητὴς ἐπιδρᾷ στὰ κείμενά του.

Συχνὴ εἶναι ἡ παρουσία τοῦ ὀνόματος τοῦ Ὀμήρου μέσα στὸ ἔργο τοῦ Νικηφόρου, ὁ ὁποῖος παραπέμπει στὸν ἐπικὸ ποιητὴ κάνοντας ἄμεση μνηεὶα στὸ ὄνομά του ἢ χρησιμοποιώντας τὴν ἔκφραση *καθ' Ὅμηρον*.

Στὸν πρῶτο βασιλικὸ του λόγο ἀναφερόμενος στὴν πτώση τοῦ στασιαστῆ Ἰωάννου Κομνηνοῦ Παχέος χρησιμοποιεῖ μία ἔκφραση ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὀμήρου συγκεκριμένα ἀπὸ τὴν περιγραφὴ τοῦ τραγικοῦ τέ-

Πρβλ. BROWNING (1962), 185· MERCATI (1970), 577· BROWNING (1978), 38· ΚΟΤΖΑΜΠΑΣΗ (1991/1992), 291· ΚΑΖΗΔΑΝ - FRANKLIN (2007), 259.

6. BROWNING (1962), 185· ΚΑΖΗΔΑΝ - FRANKLIN (2007), 256.

7. Τὴν ἀνάρρηση τοῦ Χρυσοβέργη στὸν μητροπολιτικὸ θρόνο τῶν Σάρδεων μαρτυρεῖ τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ ἐπιγράμματά του, τὰ ὁποῖα ἀφιερώνει στὸν θεῖο του Θεόδωρο Γαληνό: *Τοῦ ρήτορος τοῦ γεγονότος Σάρδεων ἐπιτάφιοι εἰς Γαληνὸν τὸν θεῖον αὐτοῦ ... Ὁ δ' ἱστορῶν τίς; Θρέμμα τοῦ τεθνηκότος [...] Κλῆσιν λαχὼν τὴν τίνα; Τὴν Νικηφόρου ... Καὶ νῦν ὁποῖος; Σάρδεων ἀρχιθύτης. Διάδοχος δὲ τίνας; Ὡ τοῦ κειμένου* (βλ. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Ἐπιγράμματα*, Mercati, 587-588). Βλ. καὶ BROWNING (1962), 185· BROWNING (1978), 38· ΚΑΖΗΔΑΝ - FRANKLIN (2007), 258.

8. Βλ. TREU (1892), 1-35· ASMUS (1906), 125-136· WIDMANN (1935-1936), 12-41, 241-299· BROWNING (1978), 37-68· MERCATI (1970), 574-594· ΚΟΤΖΑΜΠΑΣΗ (1991/1992), 291.

λους τοῦ Κεβριόνη⁹, ἐνὸς νόθου γιοῦ τοῦ Πριάμου, ποὺ φονεύθηκε ἀπὸ τὸν Πάτροκλο, ἔκφραση τὴν ὁποία δηλώνει ἄμεσα ὅτι υἱοθετεῖ ἀπὸ τὸν Ὅμηρο: *ἵπποσυνάων λελασμένος καθ' Ὅμηρον*¹⁰. Ἡ ἴδια ἔκφραση ἀπαντᾶται καὶ στὴν Ὀδύσσεια, στὸ σημεῖο ὅπου ὁ Ἀγαμέμνωνας μιᾷ στὸν Ἀχιλλεῖα ποὺ κεῖται νεκρός¹¹.

Στὸ δεῦτερο αὐτοκρατορικό του ἐγκώμιο παρουσιάζοντας τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς ποὺ ὁ Ἀλέξιος Γ' προκάλεσε στοὺς στασιαστὲς Μανουὴλ Καμύτζη, Ἰωάννη Σπυριδωνάκη, Δοβρομηρὸ Χρῦσο καὶ Καλοιωάννη παραπέμπει καὶ πάλι στὸν Ὅμηρο γιὰ νὰ μιλήσει γιὰ τὸ πλῆθος τοῦ αἵματος ποὺ χύθηκε ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν στασιαστῶν: «ψιάδας αἷματοέσσας» εἶπεν Ὅμηρος ἄν¹².

Ἐπίσης, καὶ στὸ πατριαρχικό ἐγκώμιο πρὸς τὸν τότε πατριάρχη Ἰωάννη Καματηρὸ ὁ Χρυσοβέργης κάνει ἀναφορὰ στὸ ὄνομα τοῦ ἐπικοῦ ποιητῆ καὶ τὶς τρεῖς φορὲς ποὺ χρειάζεται νὰ ἐνσωματώσει ὁμηρικὰ χωρία στὸ κείμενό του. Παραδείγματος χάρις στὴν ἀρχὴ τοῦ λόγου θέλοντας νὰ ἀναφερθεῖ στὸν ἀνδρῆιο Ἀλέξιο Γ' γράφει: *κρατερὸς ἐκεῖ καθ' Ὅμηρον αἰχμητῆς...*¹³. Καὶ βέβαια τὸ ἴδιο πράττει καὶ παρακάτω στοὺς στίχους 3: *παλιμπετῆ καθ' Ὅμηρον καὶ δινήεντα...*¹⁴ καὶ 43: *Ὀμήρου πάντως γλώττης ἐχρῆν, ἵνα καθάπερ Ἑρμῆν ἐκείνον τὸν Ἑλλήνιον ἐρραψώδησε...*¹⁵.

Μία ἄλλη κατηγορία παρουσίας τοῦ Ὀμήρου στὸ ἔργο τοῦ Χρυσοβέργη εἶναι ἡ μνεῖα στὴν ιδιότητα τοῦ ποιητῆ.

Στὸ πατριαρχικό ἐγκώμιο πρὸς τὸν Ἰωάννη Καματηρὸ ὁ Ὅμηρος ἀποκαλεῖται ποιητής: *Ἡ τοίνυν ἐνταυθοῖ παρεῖναι πάλιν ἔδει τὸν ποιητὴν*¹⁶. Στὸν τρίτο βασιλικὸ λόγο ὁ Χρυσοβέργης, θέλωντας νὰ ἀξιοποιήσει ἓνα ὁμηρικὸ ἐπεισόδιο, προκειμένου νὰ περιγράψει μὲ γλαφυρὸ τρόπο

9. Βλ. *Ιλιάδα* 16,776.

10. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγοι*, Treu, 5,7-8.

11. Ὀδύσσεια 24,36-40: ὁλβιε Πηλέος νιέ, θεοῖς ἐπιείκελ' Ἀχιλλεῦ, ὃς θάνες ἐν Τροίῃ ἐκάς Ἀργεος· ἀμφὶ δέ σ' ἄλλοι κτείνοντο Τρώων καὶ Ἀχαιῶν νίες ἄριστοι, μαρνάμενοι περὶ σείο· σὺ δ' ἐν στροφάλιγγι κονίης κείσο μέγας μεγαλωστί, λελασμένος ἵπποσυνάων.

12. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγοι*, Treu, 14,31.

13. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγος εἰς τὸν Ἰωάννην Καματηρόν*, Browning, 48,18-19.

14. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγος εἰς τὸν Ἰωάννην Καματηρόν*, Browning, 49,3.

15. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγος εἰς τὸν Ἰωάννην Καματηρόν*, Browning, 52,43-53,1.

16. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγος εἰς τὸν Ἰωάννην Καματηρόν*, Browning, 53,6-7.

πο τὸ ταξίδι τοῦ Ἀλεξίου Δ΄ καὶ τῶν Σταυροφόρων πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ νὰ δηλώσει τὴ χαρὰ μὲ τὴν ὁποία ἀκόμη καὶ ἡ φύση τοὺς ὑποδέχεται μνημονεύει τὸν Ὅμηρο μέσω τῆς ιδιότητάς του: *Καὶ οἱ δελφῖνες καὶ τὰ κήτη πάντοθεν ὑπεσκίρτων ἐκ τῶν κενθμώνων κατὰ τὸν ποιητὴν, οὐδ' ἠγνοήκασί σε τὸν ἄνακτα τάχα*¹⁷. Αὐτὸ τὸ θαυμάσιο χωρίο τὸ ὁποῖο ἀπαντᾶται στὴ ΙΓ' ραψωδία τῆς Ἰλιάδας, θὰ μᾶς ἀπασχολήσει καὶ στὴ συνέχεια¹⁸.

Ἀξίζει νὰ εἰπωθεῖ ὅτι στὸ ἴδιο βασιλικὸ ἐγκώμιο ὁ ρήτορας, συνεχίζοντας τὴν περιγραφή τοῦ ταξιδιοῦ, γιὰ νὰ ἀποφύγει τὴν ἐπανάληψη τοῦ ὀνομάτος ἢ τῆς ιδιότητος τοῦ ποιητῆ, χρησιμοποιεῖ ἓνα λογοτεχνικὸ τέχνασμα ποὺ ἀλλάζει τὴν ὑφή τῆς ροῆς τοῦ λόγου. Ἐτσι κάνει ἀόριστη ἀναφορὰ στὸν Ὅμηρο, χρησιμοποιώντας τὴ φράση *εἶπεν ἂν τις*¹⁹, ἐνῶ ὁ ἴδιος γνωρίζει πολὺ καλὰ σὲ ποιὸν ἀνήκουν τὰ συγκεκριμένα λόγια.

Θεμελιώδη παράληψη στὴν παρούσα μελέτη θὰ ἀποτελοῦσε ἡ μὴ ἀναφορὰ στὶς γλωσσικὲς ἐπιδράσεις ποὺ ἄσκησαν τὰ ὁμηρικὰ ἔπη στὸ ἔργο τοῦ Χρυσοβέργη, τὸ ὁποῖο ἔχει δεχθεῖ καταιγισμό γλωσσικῶν ἐπιδράσεων ἀπὸ τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου. Ὁ λόγιος χρησιμοποιεῖ λέξεις, φράσεις, στίχους αὐτούσιους ἢ παραλλαγμένους καὶ περιγραφὰς ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη θέλοντας νὰ κοσμήσει τὸν λόγο του, ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ ρητορική κομψοπέπια.

Στὰ κείμενά του διακρίνουμε πλῆθος ἀπὸ ὁμηρικὲς ποιητικὲς λέξεις τίς ὁποῖες ἐντάσσει πολὺ εὐστοχα στὸν λόγο του. Στὸ δεύτερο βασιλικὸ του ἐγκώμιο πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιο Γ' στὴν προσπάθειά του νὰ παρουσιάσει ἓνα ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα χαρακτηριστικὰ ποὺ συμβάλλουν στὴν οἰκοδόμηση τοῦ πορτραίτου τοῦ ἰδανικοῦ ἡγεμόνα, δηλαδὴ τὴν ἀνδρεία, ἀποκαλεῖ τὸν Ἀλέξιο *πολύτλα καὶ καρτερόθυμο*²⁰, προσδίδοντας ἔτσι στὸν αὐτοκράτορα ιδιότητες σπουδαίων ἡρώων τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας. Ἡ ὁμηρικὴ λέξη *πολύτλας* ἐμφανίζεται στὴν Ὀδύσσεια τουλάχιστον 40 φορές καὶ ὁ Ὅμηρος τὴν ἐπιλέγει γιὰ νὰ χαρακτηρίσει τὸν πρωταγωνιστὴ ἥρωα τῆς Ὀδύσσειας: *προσέειπε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεὺς* γράφει π.χ. στὴν ΙΔ' Ραψωδία, στὸν στίχο 148. Ὅπως ἐπίσης στὴ ΙΓ' Ραψωδία τῆς Ἰλιάδας ἀποκαλεῖ τὸν Ἀχιλλεῖα *καρτερόθυμο*: *ἀλλὰ θέτιν κύδαινε καὶ υἷεα καρτε-*

17. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγοι*, Treu, 27,15-17.

18. Βλ. παρακάτω, 207-208.

19. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγοι*, Treu, 27,8-9.

20. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγοι*, Treu, 13,27.

ρόθυμον²¹ καὶ στήν Ὀδύσσεια τὸν Ἡρακλῆ: ἐπεὶ δὴ Διὸς υἱὸν ἀφίκετο καρτερόθυμον, φῶθ' Ἡρακλῆα, μεγάλων ἐπίστορα ἔργων²².

Βεβαίως υπάρχουν και άλλες πολλές όμηρικές λέξεις: μόρσιμος²³, γωρυτοί²⁴, πηγυλίδας²⁵, μολοβρός²⁶, ὀλιγοπελέοντι, ὀλιγοδρανέοντι²⁷ κ.ά.

Πέρα από τις μεμονωμένες όμηρικές λέξεις συχνή είναι και ή χρήση κοσμητικῶν ἐπιθέτων τὰ ὅποια συνοδεύουν συχνὰ μέσα στο ἔργο τὰ ἴδια οὐσιαστικά. Στο προοίμιο τοῦ πρώτου βασιλικοῦ λόγου πρὸς τὸν Ἀλέξιο ὁ αὐτοκράτορας χαρακτηρίζεται κρατερός αἰχμητής²⁸. Πρόκειται γιὰ μία καθαρά όμηρική ἔκφραση με τὴν ὁποία ὁ ἐπικός ποιητής συχνὰ χαρακτηρίζει τοὺς ἥρωες τῆς Ἰλιάδας θέλοντας νὰ τονίσει τὴν πολεμική τους εὐρωστία. Στὴ Γ' Ραψωδία στοὺς στ. 178-179 ὁ γιὸς τοῦ Ἀτρέως, Ἀγαμέμνων παρουσιάζεται ὡς: Ἀτρεΐδης εὐρὺν κρείων Ἀγαμέμνων, ἀμφότερον βασιλεύς τ' ἀγαθὸς κρατερός τ' αἰχμητής. Στο πατριαρχικὸ ἐγκώμιο πρὸς τὸν Ἰωάννη Καματηρὸ ὁ Ἀλέξιος Γ' πάλι χαρακτηρίζεται: κρατερός ἐκεῖ καθ' Ὁμηρον αἰχμητής...²⁹. Φαίνεται, λοιπόν, ὅτι ὁ Χρυσοβέργης θέλοντας νὰ τονίσει τὴν πολεμική ἀνδρεία τοῦ βυζαντινοῦ ἡγεμόνα, τὸν ἀποκαλεῖ συχνὰ κρατερὸ αἰχμητή.

Ἄλλο παράδειγμα γλωσσικῆς ἐπίδρασης εἶναι ή αὐτούσια ἔνταξη όμηρικῶν στίχων στὰ κείμενα τοῦ ρήτορα. Συνήθως πρόκειται γιὰ τυποποιημένες όμηρικές ἐκφράσεις ποὺ ἀπαντῶνται καὶ στὰ ἔργα ἄλλων λογίων τῆς ἐποχῆς. Κατὰ κόρον τὶς χρησιμοποιεῖ στοὺς τρεῖς βασιλικούς λόγους του πρὸς τοὺς Ἀλέξιο Γ' καὶ Ἀλέξιο Δ' τοὺς Ἀγγέλους.

Στο προοίμιο τοῦ πρώτου βασιλικοῦ λόγου πρὸς τὸν Ἀλέξιο Γ' ὁ ρήτορας ἐπωνομάζει Ἄρεος θεράποντες³⁰ τοὺς σπουδαίους πολεμιστὲς ποὺ ἀνέδειξε ή ἱστορία. Πρόκειται γιὰ ἔκφραση με τὴν ὁποία ὁ Ὅμηρος συ-

21. Βλ. Ἰλιάδα 13, 350.

22. Βλ. Ὀδύσσεια 21,25-26.

23. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγοι*, Treu, 7,7.

24. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγοι*, Treu, 18,6.

25. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγοι*, Treu, 14,31.

26. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγοι*, Treu, 17,6.

27. Οἱ λέξεις ὀλιγοπελέοντι καὶ ὀλιγοδρανέοντι ἐντοπίζονται στὴ μόνη σωθεῖσα ἀνέκδοτη ἐπιστολή τοῦ Νικηφόρου Χρυσοβέργη στὸ f. 62v τοῦ χειρογράφου Vindobonensis phil. gr. 321.

28. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγοι*, Treu, 2,36.

29. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγος εἰς τὸν Ἰωάννην Καματηρόν*, Browning, 48,18-19.

30. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγοι*, Treu, 2,25.

χνὰ μέσα στην Ίλιάδα ἀποκαλεῖ τοὺς Δαναοὺς: ὧ φίλοι ἥρωες Δαναοὶ θεράποντες Ἄρηος³¹ θέλοντας ἴσως νὰ τονίσει τὸ φιλοπόλεμο στοιχεῖο τοῦ χαρακτήρα τους καὶ ὄχι τόσο τὴ σπουδαιότητα τῶν πολεμικῶν τους κατορθωμάτων.

Στὶς αὐτούσιες ἐκφράσεις ἀνήκει καὶ τὸ ἐς πόδας ἐκ κεφαλῆς³². Πρόκειται γιὰ τὸν στίχο 353 τῆς ΙΗ΄ Ραψωδίας τῆς Ίλιάδος, τὸν ὁποῖο ὁ Χρυσοβέργης ἐπέλεξε θέλοντας νὰ ἐπισημάνει ὅτι στὴν ἐποχὴ του δὲν ὑπάρχουν σπουδαῖοι συγγραφεῖς γιὰ νὰ περιγράψουν τὸ μεγαλεῖο τοῦ Ἀλεξίου Γ΄.

Βεβαίως οἱ προερχόμενοι στίχοι ἀπὸ τὰ ἔπη τοῦ Ὀμήρου δὲν ἀπαντῶνται πάντοτε αὐτούσιοι. Πολλὲς φορὲς ὑφίστανται ἀλλαγές εἴτε λιγότερο εἴτε περισσότερο σημαντικές.

Στὸν δεῦτερο βασιλικὸ λόγο πρὸς τὸν Ἀλέξιο Γ΄ ὁ Χρυσοβέργης δανεῖζεται τὴν ὁμηρικὴ ἐκφραση ὄρκια πιστὰ ταμόντες ἀπὸ τὸν στίχο 776 τῆς ΙΣΤ΄ Ραψωδίας τῆς Ίλιάδος, ἀλλάζει τὴ σειρὰ τῶν λέξεων καὶ μεταβάλλει τὴ λέξη ταμόντες σὲ τεμόμενος: (πιστὰ τεμόμενος ὄρκια)³³. Προφανῶς αὐτὸ συμβαίνει μὲ σκοπὸ νὰ προσαρμοστεῖ συντακτικῶς τὸ ὁμηρικὸ χωρίο στὸ πρόσωπο στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ὁ βυζαντινὸς συγγραφέας.

Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὸ τρίτο βασιλικὸ ἐγκώμιο ὅπου ἡ ὁμηρικὴ ἐκφραση ἀσπίδος ἀμφιβρότης³⁴ μεταβάλλεται σὲ πτώση αἰτιατική: ἀσπίδα τὴν ἀμφιβρότην³⁵.

Υπάρχουν καὶ περιπτώσεις ὅπου ὁ ρήτορας προσθέτει λέξεις προκειμένου νὰ ἀποδώσει ἀκριβῶς τὸ νόημα ποὺ ἐπιθυμεῖ. Στὸν πρῶτο βασιλικὸ λόγο στὴν ὁμηρικὴ ἐκφραση ποὺ χρησιμοποιεῖ, συγκεκριμένα τὸν στίχο 776 τῆς ΙΣΤ΄ Ραψωδίας τῆς Ίλιάδος κεῖτο μέγας μεγαλωστί, λελασμένος ἵπποσυνάων³⁶ προσθέτει τῶν χθές γιὰ νὰ προσαρμόσει τὸν στίχο στὸ δικό του κείμενο.

Σὲ ἄλλα σημεία ἡ ἀνάμνηση τοῦ ὁμηρικοῦ στίχου δὲν εἶναι ξεκάθαρη, γι' αὐτὸ κάποιες φορὲς δίνεται ἡ ἐντύπωση ὅτι ὁ συγγραφέας δὲν κατανόησε τὸ ὁμηρικὸ χωρίο. Αὐτὸ συμβαίνει στὸν πρῶτο βασιλικὸ λόγο ὅπου ὁ Χρυσοβέργης γράφει: ἐπεῖπερ ἥλιος ἔδν καὶ ἐπὶ κνέφας ἦλθε καὶ

31. Ίλιάδα 2,110 καὶ 19,78.

32. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγοι*, Treu, 3,7.

33. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγοι*, Treu, 19,24.

34. Ίλιάδα 2,388-389.

35. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγοι*, Treu, 30,14.

36. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγοι*, Treu, 5,7-8.

σκότος τοῦτον κατ' ὀφθαλμοὺς ἐπεκάλυψεν³⁷, ἐνῶ τὸ ὁμηρικὸ κείμενο μᾶς παραδίδει: *δύη τ' ἥελιος καὶ ἐπὶ κνέφας ἱερὸν ἔλθη*³⁸.

Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει καὶ τὸ πῶς ὁ βυζαντινὸς συγγραφέας ἀξιοποιεῖ ὁμηρικὰ ἐπεισόδια καὶ ποιητικὲς εἰκόνες, προκειμένου νὰ ἀποδώσει κάθε φορὰ τὰ νόηματα ποὺ ἐπιθυμεῖ καὶ νὰ περιγράψει γεγονότα ποὺ θεωρεῖ ἀπαραίτητο νὰ ἐξιστορήσει στὸ κάθε ἔργο του.

Στὸν δεύτερο βασιλικὸ τοῦ λόγου χρησιμοποιεῖ τὴν ὁμηρικὴ εἰκόνα ὅπου ὁ σκύλος τοῦ Ὀδυσσεῆ περιμένει τὸν κύριό του καὶ μόλις τὸν βλέπει ὕστερα ἀπὸ 20 ὁλόκληρα χρόνια τὸν ἀναγνωρίζει καὶ ἀμέσως μετὰ πεθαίνει. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ ρητορικὴ περιμένει τὴν ἐπανάληψη τοῦ Ἀλεξίου μετὰ ἀπὸ τὸν πόλεμο μὲ τοὺς στασιαστὲς³⁹. Ἐπίσης, στὸν ἴδιο λόγο δανεῖζεται ἓνα περιστατικὸ ἀπὸ τὴν α' ραψωδία τῆς Ὀδύσσειας⁴⁰, συγκεκριμένα τὴν ἐμφάνιση τοῦ θεοῦ Ἑρμῆ στὸν Αἴγισθο, ὅπου ὁ μυθικὸς θεὸς ζητᾷ ἀπὸ τὸν μυθικὸ ἥρωα νὰ διακόψει τὴ σχέση του μὲ τὴν Κλυταιμνήστρα, διότι διαφορετικὰ θὰ τιμωρηθεῖ ἀπὸ τὸν Δία. Ὁ Χρυσοβέργης, ἀξιοποιεῖ αὐτὸ τὸ περιστατικὸ γιὰ νὰ παρουσιάσει τὴν ἀποστολὴ τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ Ἀλεξίου Γ' Ἰωάννη ἩONOΠΟΛΙΤΗ ἢ Οἶνουπολίτη στὸν Μανουήλ Καμύτζη, ὁ ὁποῖος ὡς ἄλλος Ἑρμῆς προειδοποιεῖ τὸν στασιαστὴ ὅτι θὰ τιμωρηθεῖ, ἂν δὲν ἐπιστρέψει στὴ βυζαντινὴ πλευρὰ δεχόμενος τὴν ἐπιείκεια τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα⁴¹.

Καὶ στὸ αὐτοκρατορικὸ ἐγκώμιο πρὸς τὸν Ἀλέξιο Δ' Ἀγγελο ὁ ρήτορας ἐπιλέγει ἀπὸ τὴν ἸΓ' Ραψωδία τῆς Ἰλιάδας τὴν περιγραφὴ τοῦ ταξιδιοῦ τοῦ Ποσειδῶνα πρὸς τὴν Τροία⁴² γιὰ νὰ παρουσιάσει μὲ γλαφυρὸ

37. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγοι*, Treu, 10,25-26.

38. *Ἰλιάδα* 11,194.

39. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγοι*, Treu, 13,23-28: *Οὕτω καὶ κύων ἰστόρηται τις εὐνοική· τὸν γὰρ αὐτῆς δεσπότην Ὀδυσσεῖα γνοῦσα πρὸ τῶν πυλῶν μετὰ πολλὴν περίοδον ἐπανήκοντα ἀνέσχε τῆνικάδε τὴν κεφαλὴν κἂν τῇ τηλικῇ χαρμονῇ ἐναπέψυξεν. Οὕτως ἐχρῆν ἡμᾶς, πολὺτλα καρτερόθυμε μεγαλόνικε, ταῖς σαῖς ἐπανελεύσεσιν ἐκ λαλιᾶς εὐθύς διαχέεσθαι καὶ εὐνοοῦντας αἴφνης ἐναποψύχειν σοι.*

40. Βλ. Ὀδύσσεια 1,33-35: *ὦ πόποι, οἷον δὴ νῦν θεοὺς βροτοὶ αἰτιώωνται. ἐξ ἡμέων γὰρ φασὶ κάκ' ἔμμεναι· οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ σφῆσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον ἄλγε' ἔχουσιν.*

41. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγοι*, Treu, 16,6-11: *Προπέμπεις δ' οὖν ἐκείνῳ ἄγγελον ὡς εὐάγγελον τὴν ἐπ' αὐτῷ βασιλικὴν μηνύοντα ἐπιείκειαν, ἄνδρα τῶν σῶν εὐνούστατον οἰκετῶν καὶ τοῦ σοῦ κράτους ἔτοιμον ὑπερεκθανεῖν, καθάπερ τὸν Ἑρμῆν ἰστόρησαν Ἕλληνες τῆς περὶ λόγους ἐνστροφίας τὸν ἔφορον.*

42. Βλ. *Ἰλιάδα* 13,29.

τρόπο τὸ ταξίδι τοῦ Ἀλεξίου πρὸς τὴ Βασιλεύουσα: ἡ θάλασσα δὲ προσεμειδία τηνικάδε καὶ ἐστορέννυτο καὶ ταῖς ἐνύγροις ἀτεχνῶς ἀγκάλαις ὑπτίαζε καὶ μετὰ γηθοσύνης, εἶπεν ἄν τις, δίστατο τάχα. Καὶ οἱ δελφῖνες καὶ τὰ κήτη πάντοθεν ὑπεσκίρτων ἐκ τῶν κευθμώνων κατὰ τὸν ποιητὴν, οὐδ' ἠγνοήκασί σε τὸν ἄνακτα τάχα⁴³. Ὁ Ἀλέξιος διερχόμενος τὰ ὕδατα τῆς Κωνσταντινούπολης προκαλεῖ ἐξαιρετικὴ χαρὰ ἀκόμη καὶ στὴ φύση: Ἡ θάλασσα, τὰ δελφίνια καὶ ὅλα τὰ θαλάσσια κήτη χαίρονται ἀναγνωρίζοντας τὸν νόμιμο ἡγεμόνα τους, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ στὴν Ἰλιάδα ὅπου ὁλος ὁ θαλάσσιος κόσμος χαροποιεῖται στὴ θέα τοῦ βασιλιά του, τοῦ θεοῦ Ποσειδῶνα: βῆ δ' ἐλάαν ἐπὶ κύματ'· ἄταλλε δὲ κήτε' ὑπ' αὐτοῦ πάντοθεν ἐκ κευθμών, οὐδ' ἠγνοίησεν ἄνακτα. γηθοσύνη δὲ θάλασσα δίστατο· τοὶ δὲ πέτοντο ρίμφα μάλ', οὐδ' ὑπένερθε διαίνετο χάλκεος ἄξων· τὸν δ' ἐς Ἀχαιῶν νῆας ἐῦσκαρθμοὶ φέρον ἵπποι⁴⁴.

Ὁ Χρυσοβέργης ὡς δάσκαλος τῆς ἐποχῆς του δὲν ξεφεύγει ἀπὸ τῆ συνήθειας τῶν υπόλοιπων βυζαντινῶν λογίων δηλαδὴ μὲ ἀφορμὴ ἓνα περιστατικὸ ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη νὰ συνθέσει μία ρητορικὴ ἄσκηση, συγκεκριμένα ἓνα διήγημα. Τὸ διήγημα αὐτὸ φέρει τὸν τίτλο κατὰ τὸν Ὀδυσσεά καὶ βασίζεται στὴν περιπέτεια τοῦ Ὀδυσσεά στὸ νησί τῶν Κυκλώπων⁴⁵. Ὁ Widmann, κύριος μελετητὴς τῶν Προγυμνασμάτων τοῦ Χρυσοβέργη, παρόλο ποὺ δὲν ἀποκλείει τὸ ἐνδεχόμενο, ὡς πρὸς τὴν ἐπιλογή τοῦ θέματος, ὁ ρήτορας νὰ ἔχει ἐπηρεαστεῖ ἀπὸ τὶς ἠθοποιίες 23 καὶ 24 τοῦ Λιβανίου, ὅπου ὁ Λιβάνιος ἐπεξεργάζεται ρητορικὰ τὸ θέμα τῆς ἱστορίας τοῦ Ὀδυσσεά στὸ νησί τῶν Κυκλώπων⁴⁶ ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὶς χαμένες σήμερα ὁμηρικὲς μεταφράσεις τοῦ Προκοπίου Γάζης ποὺ πιθανῶς διασώζονταν στὴν ἐποχὴ τοῦ Χρυσοβέργη⁴⁷, θεωρεῖ, ὅπως εἶναι φυσικὸ, ὅτι τὸ ἀπώτερο πρότυπό του εἶναι ἡ Ὀδύσεια⁴⁸.

Ὅπως στὴν Ὀδύσεια ἔτσι καὶ στὸ παρὸν διήγημα ὁ Ἰθακίσιος ἥρωας μαζὶ μὲ τοὺς ἄνδρες του κατὰ τὴν ἐπιστροφή ἀπὸ τὸν Τρωικὸ πόλεμο, κατέληξε στὴ γῆ τῶν Κυκλώπων καὶ συγκεκριμένα στὸ σπήλαιο τοῦ Κύκλωπα Πολύφημου. Ὁ Ὀδυσσεὺς βλέποντας τὴν ὁμορφιὰ τοῦ τοπίου

43. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Λόγοι*, Treu, 27,13-17.

44. *Ἰλιάδα* 13,27-31.

45. Βλ. Widmann (1935), 21-22.

46. Βλ. Foerster (1963), 425-431.

47. Βλ. Widmann (1936), 270.

48. Μέσα στὸ διήγημα διακρίνονται πολλὲς λέξεις ἀπὸ τὸ ὁμηρικὸ κείμενο π.χ. πολὺτλας, κέλευθον, καμάτου, πολὺμητις, κισσύβιον, πολυμήχανον.

θεώρησε ότι κάποιος φιλόξενος άνθρωπος θα βρισκόταν εκεί και θα τους φιλοξενούσε⁴⁹. Όμως οι προσδοκίες του διαψεύστηκαν στη θέα του πελώριου γίγαντα Πολύφημου. Τό τρομακτικό παρουσιαστικό του Κύκλωπα και ο χτύπος των ποδιών του οδήγησαν τον Όδυσσέα μέσα στο σπήλαιο, ενώ κάποιοι από τους συντρόφους του έντρομοι έπεσαν στο έδαφος και ο Πολύφημος τους άρπαξε και τους έφαγε⁵⁰. Ο Όδυσσέας, για να σώσει τον έαυτό του και τους υπόλοιπους συντρόφους του, προσπάθησε να κατευνάσει την όργη του γίγαντα με φιλοφρονήσεις και στη συνέχεια τον μέθυσε με κρασί⁵¹. Ο Πολύφημος κοιμήθηκε και ο Όδυσσέας πήρε το ρόπαλό του, τὸ έξυσε στην άκρη για να γίνει όξυ και τὸ έκαψε στη φωτιά. Τέλος τὸ βύθισε μέσα στο μάτι του Κύκλωπα και τὸν τύφλωσε, σώζοντας με αὐτὸν τὸν τρόπο τὸν έαυτό του και τὸς συντρόφους του⁵². Ο Χρυσοβέργης, λοιπόν, ἂν και εἶναι πολὺ πιὸ σύντομος ἀπὸ τὸν Όμηρο στην εξιστόρηση τοῦ γεγονότος, ἀκολουθεῖ πιστὰ τὴν περιγραφή τοῦ ἐπικοῦ ποιητῆ. Βεβαίως, ὅπως εἶναι λογικό, διατηρεῖται σὲ πολλὰ σημεία τῆς βυζαντινῆς διήγησης τὸ ὁμηρικὸ λεξιλόγιο. π.χ. *πολύτλας, κέλευθον, καμάτου, πολύμητις, κισσύβιον, πολυμήχανον*.

Απὸ ὅσα ἔχουν ἀναφερθεῖ ὡς τώρα, καθίσταται φανερό ὅτι ὁ Όμηρος ἔχει ἐπιδράσει οὐσιαστικά στο ἔργο τοῦ Χρυσοβέργη. Ὁ βυζαντινὸς ρήτορας δὲν τὸν χρησιμοποιεῖ ἀπλά, ἀλλὰ τὸν ἀξιοποιεῖ μὲ ιδιαίτερη ἐπιτυχία καὶ εὐστοχία. Μπολιάζει μὲ τέτοιο τρόπο τὸ κείμενό του μὲ τοὺς στίχους τοῦ ἐπικοῦ ποιητῆ ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ ἕνα παρένθετο μέρος τοῦ κειμένου ἀλλὰ σὰν ἕνα φυσικὸ τοῦ τμήμα. Συνεπῶς, μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ ὅτι ὁ Χρυσοβέργης εἶναι ἕνας ἀπὸ ἐκείνους τοὺς λογίους ποὺ ἔχουν ἀξιοποιήσῃ στὸν μέγιστο βαθμὸ καὶ κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο τὴν ὁμηρικὴ παρακαταθήκη.

49. Βλ. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Διήγηση 2*, Widmann, 21,220-230.

50. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Διήγηση 2*, Widmann, 21,230-22,239.

51. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Διήγηση 2*, Widmann, 22,239-248.

52. Νικηφόρου Χρυσοβέργη, *Διήγηση 2*, Widmann, 22,245-253: ... καὶ ὕπνω τηνι-
κάδε καταλαμβάνεται ὁ τοὺς δυστήνους συλλαμβάνων τούτους εἰς θάνατον. καὶ
Όδυσσεὺς συντέμνει παραντίκα τὸ κυκλώπειον ρόπαλον, δξύνει τοῦτο, παρατίθε-
ται σποδιᾷ, καὶ πυρακτειοῖ πρὸς ἀντάρκειαν. καὶ τῷ τοῦ κύκλωπος βλεφάρῳ τὸν
ξύλινον μοχλὸν ἐρεισάμενος ἐκείνον μὲν ἀποστερεῖ τοῦ φωτός, ἐαυτῷ δὲ καὶ τοῖς
ἐταίροις σωτηρίας φῶς ἐξενρίσκεται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ASMUS, J.R. (1906), «Die Ethopöie des Nikephoros Chrysoberges über Julians Rhetorenedikt», *Byzantinische Zeitschrift* 15, 125-136.
- BENEŠEVIĆ, V. (1965), *Catalogus codicum manuscriptorum graecorum qui in monasterio sanctae Catharinae in Monte Sina Asservantur*, v. I, Hildesheim.
- BRAND, C.M. (1968), «A Byzantine Plan for the Fourth Crusade», *Speculum* 43, 462-475.
- BROWNING, R. (1962), «The Patriarchal School at Constantinople in the Twelfth Century», *Byzantion* 32, 167-201.
- BROWNING, R. (1978), «Unpublished Address of Nicephoros Chrysoberges to Patriarch John X Kamateros», *Byzantine Studies/Études Byzantines* 5, 37-68.
- ΓΙΑΠΕΝΗΣ, Η. (2008), *Η συγκρότηση και η έδραιωση της αυτοκρατορίας της Νίκαιας. Ο αυτοκράτορας Θεόδωρος Α΄ Κομνηνός Λάσκαρις*, Αθήνα.
- FOERSTER, R. (1963), *Libanii opera*, v. 8, Leipzig.
- GRUMEL, V. (1947), *Les Regestes des actes du patriarchat de Constantinople. I: Les Actes des patriarches fasc. III: Les regestes de 1043 a 1206*, Paris.
- KAZHDAN, A. (1991), «Chrysoberges, Nikephoros», στο *Oxford Dictionary of Byzantium*, v.1, New York - Oxford, 451.
- KAZHDAN, A.P. - FRANKLIN, S. (2007), *Μελέτες στη Βυζαντινή Λογοτεχνία του 11ου και 12ου αιώνα*, μτφρ. Μ. ΑΥΤΕΡΙΝΟΣ-ΤΖΙΩΓΑΣ, Αθήνα.
- ΚΟΤΖΑΜΠΑΣΗ, Σ. (1991/92), «Ένας ανέκδοτος λόγος του Νικηφόρου Χρυσόβεργη στον Κωνσταντίνο Μεσοποταμίτη», *Ελληνικά* 42, 291-301.
- MERCATI, S.G. (1970), *Poesie giambiche di Niceforo Chrysoberges metropolita di Sardi* [Collectanea Byzantina I], Bari, 574-594.
- ΠΑΠΑΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ, Μ. (2007), *Εξήγησις Ἰωάννου Γραμματικοῦ τοῦ Τζέτζου εἰς τὴν Ὀμήρου Ἰλιάδα*, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Αθήνα.
- PAVLOV, A. (1897), «Sinodal'naya gramota 1213 goda o brake grecheskogo imperatora s docher'yu armyanskogo knyazya», *Vizantijskij Vremennik* IV, 155-166.
- STALLBAUM, G. (1825-1826) (ἀνατύπ. 1970), *Eustathii archiepiscopi Thessalonicensis commentarii ad Homeri Odysseam*, v. 2, Leipzig (ἀνατύπ. Hildesheim).
- TREU, M. (1892), *Nicephori Chrysobergae ad Angelos orationes tres* [Programm des Königlichen Friedrichsgymnasium zu Breslau], Breslau.
- VAN DER VALK, M. (1971-1987), *Eustathii archiepiscopi Thessalonicensis commentarii ad Homeri Iliadem pertinentes*, v. 1-4, Leiden.

WIDMANN, F. (1935-1936), «Die Progymnasmata des Nikephoros Chrysoberges», *Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher* 12, 12-41, 241-299.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Νικηφόρος Χρυσοβέργης, δάσκαλος τῆς λεγόμενης πατριαρχικῆς σχολῆς καὶ μητροπολίτης Σάρδεων, συγκαταλέγεται στὴ χορεία τῶν σπουδαίων ρητόρων τῆς μέσης βυζαντινῆς περιόδου. Βεβαίως τὸ ἔργο του εἶναι σαφῶς ἐπηρεασμένο ἀπὸ τοὺς ἀττικούς ρήτορες. Ὅμως, ἔχει δεχθεῖ καὶ πολλές ἐπιδράσεις ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη. Στίχοι αὐτούσιοι, στίχοι παραλλαγμένοι, ὁμηρικὲς φόρμουλες, λέξεις καὶ εἰκόνες παρελαύνουν μέσα ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Χρυσοβέργη. Ἡ παρούσα μελέτη ἔχει σκοπὸ τῆς νὰ καταδείξει αὐτὲς τὲς ἐπιδράσεις καὶ νὰ ἐξηγήσει ὅσο εἶναι δυνατόν τὴ λειτουργία τους μέσα στὸ ἔργο τοῦ ρήτορα. Τέλος, γίνεται μία σύντομη ἀποτίμηση τῆς ἐπίδρασης τοῦ ὁμηρικοῦ ἔργου στὰ χρυσοβέργεια κείμενα.

Λέξεις κλειδιά: Ὅμηρος, Χρυσοβέργης, Ἀλέξιος Γ΄, Ἀλέξιος Δ΄, ρητορική.

ABSTRACT

Nikephoros Chrysoberges, a teacher of the so-called Patriarchal School and Metropolitan of Sardis, is one of the great rhetors of the Middle Byzantine period. His work is obviously influenced by Attic orators, however, we can identify many influences from Homeric poems. Identical verses, varied verses, Homeric formulas, words and icons, all can be found throughout the work of Chrysoberges. The present study aims to demonstrate these influences, and to explain as much as possible their function in the work of the orator. Finally, there is a brief assessment of the influence of the Homeric texts on the work of Chrysoberges.

Keywords: Homer, Chrysoberges, Alexios III, Alexios IV, rhetoric.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΔΕΠ
ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑ

Τμήμα Φιλολογίας

Αγάθος Θανάσης, Επίκουρος Καθηγητής
Αγγελάτος Δημήτρης, Καθηγητής
Αντωνοπούλου Θεοδώρα, Καθηγήτρια
Βαρλοκώστα Σπυριδούλα, Καθηγήτρια
Βερτουδάκης Βασίλειος, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
Γαργαντούδης Ευριπίδης, Καθηγητής
Γεωργακοπούλου Σοφία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Γιόση Μαίρη, Καθηγήτρια
Γκαράνη Μυρτώ, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Γούτσος Διονύσιος, Καθηγητής
Ζαμάρου Ειρήνη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Ιακώβου Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Ιωακειμίδου Λητώ, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Καλαμάκης Διονύσιος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Καναβού Νικολέτα, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Καπλάνογλου Μαριάνθη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Καραδήμας Δημήτριος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Καραμαλέγκου Ελένη, Καθηγήτρια
Καρβούνη Αικατερίνη-Νίνα, Λέκτορας
Κάρλα Γραμματική, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Καρπούζου Πέγκυ, Επίκουρη Καθηγήτρια
Κόλιας Ταξιάρχης, Καθηγητής
Κουτσουλέλου-Μίχου Σταματία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Κωνσταντάκος Ιωάννης, Αναπληρωτής Καθηγητής
Λεντάκης Βασίλειος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Λεντάρη Σταματίνα, Επίκουρη Καθηγήτρια
Λουκάκη Μαρίνα, Καθηγήτρια
Μακρυγιάννη Ευγενία, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Μαρκόπουλος Γεώργιος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Ματθαίος Στέφανος, Αναπληρωτής Καθηγητής

Μιχαλόπουλος Ανδρέας, Καθηγητής
 Μόξερ Αμαλία, Καθηγήτρια
 Μπάζου Αθηνά, Λέκτορας
 Μπέλλα Σπυριδούλα, Καθηγήτρια
 Μπενέτος Διονύσιος, Αναπληρωτής Καθηγητής
 Ντουνιά Χριστίνα, Καθηγήτρια
 Ξούριας Γιάννης, Επίκουρος Καθηγητής
 Παϊδας Κωνσταντίνος, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
 Παναγιώτου Αντώνιος, Καθηγητής
 Παναρέτου Ελένη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Παντελίδης Νικόλαος, Αναπληρωτής Καθηγητής
 Παπαθωμάς Αμφιλόχιος, Καθηγητής
 Παπαϊωάννου Σοφία, Καθηγήτρια
 Πολέμης Ιωάννης, Καθηγητής
 Ρώτα Μαρία, Επίκουρη Καθηγήτρια
 Σπυρόπουλος Βασίλειος, Αναπληρωτής Καθηγητής
 Φάκας Χρήστος, Λέκτορας
 Χατζηλάμπρου Ροζαλία, Επίκουρη Καθηγήτρια
 Χρυσανθοπούλου Βασιλική, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια

Τμήμα Ιστορίας -Αρχαιολογίας

Ανεζίρη Σοφία, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
 Βαβουρανάκης Γιώργος, Επίκουρος Καθηγητής
 Γαγανάκης Κωνσταντίνος, Αναπληρωτής Καθηγητής
 Γιαννακόπουλος Νίκος, Αναπληρωτής Καθηγητής
 Γιαντσή-Μελετιάδη Νικολέττα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Δρανδάκη Αναστασία, Επίκουρη Καθηγήτρια
 Ευθυμίου Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Κανελλόπουλος Χρυσάνθος, Επίκουρος Καθηγητής
 Κατάκης Στυλιανός, Επίκουρος Καθηγητής
 Κεφαλίδου Ευρυδίκη, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
 Κονόρτας Παρασκευάς, Αναπληρωτής Καθηγητής
 Κοπανιάς Κωνσταντίνος, Επίκουρος Καθηγητής
 Κουρτέση-Φιλιππάκη Γεωργία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Κωνσταντινίδου Αικατερίνη, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
 Λαμπροπούλου Δήμητρα, Λέκτορας

Μαντζουράνη Ελένη, Καθηγήτρια
Μαυρομιχάλη Ευθυμία, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Μεργιαλή-Σαχά Σοφία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Μούλιου Μαρία (Μαρλέν), Λέκτορας
Νικολάου Κατερίνα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Πάλλης Γεώργιος, Επίκουρος Καθηγητής
Παπαδάτος Ιωάννης, Αναπληρωτής Καθηγητής
Παπαδιά-Λάλα Αναστασία, Καθηγήτρια
Παπαθανασίου Μαρία, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Παυλόπουλος Δημήτρης, Αναπληρωτής Καθηγητής
Πετρίδης Πλάτων, Αναπληρωτής Καθηγητής
Πλάντζος Δημήτρης, Αναπληρωτής Καθηγητής
Πλάτων Ελευθέριος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Πλουμίδης Σπυρίδων, Επίκουρος Καθηγητής
Ράπτης Κωνσταντίνος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Σειρηνίδου Βασιλική, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Χασιάκου Αφροδίτη, Μόνιμη Λέκτορας
Χατζηβασιλείου Ευάνθης, Καθηγητής
Ψωμά Σελήνη, Καθηγήτρια

Τμήμα Φιλοσοφίας - Παιδαγωγικής - Ψυχολογίας

Αντωνίου Φωτεινή (Φαίη), Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Αραμπατζής Γεώργιος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Βασίλαρος Γεώργιος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Βέρδης Αθανάσιος, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
Γενά Αγγελική, Καθηγήτρια
Δασκολιά Μαρία-Καλομοίρα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Κακολύρης Γεράσιμος, Επίκουρος Καθηγητής
Καλογεράκος Ιωάννης, Αναπληρωτής Καθηγητής
Κυνηγός Πολυχρόνης, Καθηγητής
Ίσαρη Φιλία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Λάζου Άννα, Επίκουρη Καθηγήτρια
Μαραγγιανού Ευαγγελία, Καθηγήτρια
Μηλίγκου Ευανθία-Έλλη, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Μιχάλης Αθανάσιος, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
Μπακονικόλα-Γιάμα Έλση, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Νικολαΐδου-Κυριανίδου Βάνα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Πανταζάκος Παναγιώτης, Καθηγητής
 Παπακωνσταντίνου Γεώργιος, Καθηγητής
 Παρθένης Χρήστος, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
 Παπαστυλιανού Αντωνία, Καθηγήτρια
 Πασιάς Γεώργιος, Καθηγητής
 Πολίτης Γεώργιος, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
 Πολυχρόνη Φωτεινή, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Πρωτοπαπαδάκης Ευάγγελος, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
 Ράλλη Ασημίνα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Σιδηροπούλου-Δημακάκου Δέσποινα, Καθηγήτρια
 Σμυρναίου Ζαχαρούλα, Επίκουρη Καθηγήτρια
 Στείρης Γεώργιος, Αναπληρωτής Καθηγητής
 Φουντοπούλου Μαρία-Ζωή, Καθηγήτρια
 Φρυδάκη Ευαγγελία, Καθηγήτρια
 Φωτεινός Δημήτριος, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής

Τμήμα Ψυχολογίας

Αβεντισιάν-Παγοροπούλου Άννα, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
 Αργυροπούλου Αικατερίνη, Επίκουρη Καθηγήτρια
 Γκαρή Αικατερίνη, Καθηγήτρια
 Κανελλοπούλου Βασιλική (Λίσσυ), Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Λουμάκου Μαρία, Καθηγήτρια
 Μόττη-Στεφανίδη Φρόσω, Καθηγήτρια
 Μυλωνάς Κώστας, Καθηγητής
 Παυλόπουλος Βασίλης, Αναπληρωτής Καθηγητής
 Ράλλη Ασημίνα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Οικονόμου Αλεξάνδρα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Ρούσος Πέτρος, Αναπληρωτής Καθηγητής
 Τάνταρος Σπύρος, Καθηγητής
 Χατζηχρήστου Χρυσή, Καθηγήτρια
 Χριστοπούλου Άννα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας

Βελισσαρίου Ασπασία, Καθηγήτρια
Γεωργιαφέντης Μιχάλης, Επίκουρος Καθηγητής
Γερμανού Μάρω, Καθηγήτρια
Δεσποτοπούλου Άννα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Δημακοπούλου Σταματίνα, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Καραβά Ευδοκία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Καραβαντά Ασημίνα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Κουτσουδάκη Μαρία, Καθηγήτρια
Λαβίδας Νικόλαος, Επίκουρος Καθηγητής
Μαρμαρίδου Σοφία, Καθηγήτρια
Μαρκίδου Βασιλική, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Μήτση Ευτέρπη, Καθηγήτρια
Μητσοκοπούλου Βασιλική, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Μπλατάνης Κώστας, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
Νικηφορίδου Βασιλική, Καθηγήτρια
Ντόκου Χριστίνα, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Παναγόπουλος Νίκος, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
Σακελλίου-Schultz Ευαγγελία, Καθηγήτρια
Schultz William, Καθηγητής
Σιδηροπούλου Μαρία, Καθηγήτρια
Τζάννε Αγγελική, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Τσιμπούκη Θεοδώρα, Καθηγήτρια
Υφαντίδου Έλλη, Καθηγήτρια
Χατζηδάκη Άννα, Λέκτορας

Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας

Αναστασιάδη Μαρία-Χριστίνα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Αποστόλου Ειρήνη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Βάρσος Γεώργιος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Βήχου Μαρίνα, Επίκουρη Καθηγήτρια
Βλάχου Ευαγγελία, Επίκουρη Καθηγήτρια
Δελβερούδη Ρέα, Καθηγήτρια
Ευθυμίου Λουκία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Κονδύλη Ελένη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Πατέλη Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Μανιτάκης Νικόλαος, Επίκουρος Καθηγητής
 Μουστάκη Αργυρώ, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
 Πανταζάρα Ανδρομάχη-Βιργινία, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
 Παπαδήμα Μαρία, Καθηγήτρια
 Παπασπυρίδου Ιωάννα, Επίκουρη Καθηγήτρια
 Προβατά Δέσποινα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Πρόσκολλη Αργυρώ, Καθηγήτρια
 Ρομπολής Δημήτριος-Κων/νος, Αναπληρωτής Καθηγητής
 Τατσοπούλου Ελένη, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
 Τζιάφα Ελένη, Επίκουρη Καθηγήτρια

Τμήμα Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας

Αντωνοπούλου Αναστασία, Καθηγήτρια
 Αλεξανδρή Χριστίνα-Καλλιόπη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Βηδενμάιερ Δάφνη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Δασκαρόλη Αναστασία, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
 Καρακάση Αικατερίνη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Καρβέλα Ιωάννα, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
 Λασκαρίδου Όλγα, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
 Λέχνερ Βήνφριντ, Αναπληρωτής Καθηγητής
 Lindinger Stefan, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
 Μητραλέξη Αικατερίνη, Καθηγήτρια
 Μιχάλσκι Μαρκ, Επίκουρος Καθηγητής
 Μπαλάση Ευδοκία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Μπατσαλιά Φρειδερίκη, Καθηγήτρια
 Μπέννινγκ Βίλι, Καθηγητής
 Μπλιούμη Αγλαΐα, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
 Πετροπούλου Εύη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Πορτζ Ρενάτε, Καθηγήτρια
 Theisen Paul-Joachim, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
 Τσόκογλου Αγγελική, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
 Χρύσου Μάριος, Αναπληρωτής Καθηγητής

Τμήμα Ισπανικής Γλώσσας και Φιλολογίας

Αλεξοπούλου Αγγελική, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Βάργκας Εσκομπάρ Αρτούρο, Αναπληρωτής Καθηγητής
Δρόσος Δημήτριος, Καθηγητής
Κρητικού Βικτωρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Κρίδα-Αλβαρεθ Κάρολος-Αλμπέρτο, Καθηγητής
Lugo Miron-Τριανταφύλλου Susana, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Πανδή-Παυλάκη Ευθυμία, Καθηγήτρια
Παπαγεωργίου Ανθή, Καθηγήτρια
Τσώκου Μαρία, Επίκουρη Καθηγήτρια

Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας

Γιαννουλοπούλου Γιαννούλα, Καθηγήτρια
Δημοπούλου Ρουμπίνη, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Ζώρας Γεράσιμος, Καθηγητής
Θέμου Άννα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Μηλιώνη Γεωργία, Επίκουρη Καθηγήτρια
Μικρός Γιώργος, Καθηγητής
Minniti-Γκώνια Domenica, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Παγκράτης Γεράσιμος, Καθηγητής
Σγουρίδου Μαρία, Καθηγήτρια
Τσόλκας Ιωάννης, Καθηγητής

Τμήμα Ρωσικής Γλώσσας και Φιλολογίας και Σλαβικών Σπουδών

Αλεξανδροπούλου Όλγα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Ιωαννίδου-Ράλλη Αλεξάνδρα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Μίνεβα Εβελίνα, Λέκτορας
Μπορίσοβα Τατιάνα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Σοφούλης Παναγός-Φίλιππος, Επίκουρος Καθηγητής
Σαρτόρι Έλενα, Επίκουρη Καθηγήτρια

Τμήμα Θεατρικών Σπουδών

Αλεξιάδης Μηνάς Ι., Καθηγητής
Αλτουβά Αλεξία, Επίκουρη Καθηγήτρια
Βαρζελιώτη Γωγώ, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια
Βιβιλάκης Ιωσήφ, Καθηγητής
Γεωργακάκη Κωνσταντζα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Γεωργοπούλου Ξένια, Επίκουρη Καθηγήτρια
Διαμαντάκου Αικατερίνη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Ιωαννίδης Γρηγόρης, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής
Καρακατσούλη Άννα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Μαυρομούστακος Πλάτων, Καθηγητής
Πετράκου Κυριακή, Καθηγήτρια
Πεφάνης Γιώργος Π., Αναπληρωτής Καθηγητής
Ρεμεδιάκη Ιωάννα, Λέκτορας
Σταματοπούλου-Βασιλάκου Χρυσόθεμις, Καθηγήτρια
Στεφανή Ευανθία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Στεφανίδης Μάνος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Στιβανάκη Ευανθία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Φανουράκη Κλειώ, Επίκουρη Καθηγήτρια
Φελοπούλου Σοφία, Μόνιμη Επίκουρη Καθηγήτρια

Τμήμα Μουσικών Σπουδών

Αναγνωστοπούλου Χριστίνα-Εξακουστή, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Ανδρεοπούλου Αρετή, Επίκουρη Καθηγήτρια
Αποστολόπουλος Θωμάς, Αναπληρωτής Καθηγητής
Γεωργάκη Αναστασία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Κάβουρας Παύλος, Καθηγητής
Κρητικού Φλώρα, Επίκουρη Καθηγήτρια
Λαλιώτη Βασιλική, Επίκουρη Καθηγήτρια
Λιάβας Λάμπρος, Καθηγητής
Lerch-Καλαβρυτινού Irmgard, Καθηγήτρια
Μαλιάρας Νικόλαος, Καθηγητής
Μπαλαγεώργος Δημήτριος Αναπληρωτής Καθηγητής
Μπαμίχας Πύρρος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Παπαθανασίου Ιωάννης, Αναπληρωτής Καθηγητής

Παπαπαύλου Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Σεργίου Πάυλος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Τσέτσος Μάρκος, Καθηγητής
Φιτσιώρης Γεώργιος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Φούλιας Ιωάννης, Επίκουρος Καθηγητής
Χαλδαιάκης Αχιλλέας, Καθηγητής
Χαψούλας Αναστάσιος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Χρυσοστόμου Σμαράγδα, Καθηγήτρια
Ψαρουδάκης Στυλιανός, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ελλάδα)
Imprimé en Union Européenne (Grèce)
Printed in the European Union (Greece)

Παρουσία, περίοδος Β΄, τόμος Α΄ (ΚΑ΄) (2017-2018) (έκδοση 2019). Σχεδιασμός, στοιχειοθεσία και αναπαραγωγή: εργαστήριο γραφικών τεχνών Ηρόδοτος (Αθήνα), με Απλά, Palatino Linotype, Ocras και Symbol. Εκτύπωση και βιβλιοδεσία: τυπογραφείο QPC (Αθήνα), σε χαρτί Book paper ivory (bouffant ivoire) ειδικής παραγωγής. Για λογαριασμό των εκδόσεων Ηρόδοτος. Δημήτριος Κ. Σταμούλης, εκδότης. Αριθμός έκδοσης 433. Αθήνα, α΄ τετράμηνο 2019. (Made and printed in Greece.)

ΠΑΡΟΥΣΙΑ Α' (ΚΑ') (2017-2018)

Δημήτριος Καραδήμας, Αντί προλόγου. Ιωάννης Μ. Κωνσταντάκος, Το λιονταράκι που τσεβδίζει: ο Αλκιβιάδης στην αρχαία κωμωδία. *Dimitrios Kanelakis*, Paracomedie in Euripides' *Bacchae*. Σοφία Παπαϊωάννου, Το ταξίδι προς τη Δύση αρχίζει: ο Λίβιος Ανδρόνικος και η πρώτη μετάφραση της Οδύσσειας. Ανθοφίλη Καλλέργη, Η τέχνη της γαστρονομίας στο πλαίσιο της ορατιανής σάτιρας (Σάτιρες 2.4 και 2.8). Παναγιώτα Παπακώστα, Απηχήσεις της Οδύσσειας στο ελεγειακό ταξίδι της 1.3 του Τιβούλλου. *Dimitrios Karadimas*, Dionysius of Halicarnassus on the pleasant and the beautiful — Traces of Platonic influence. Χρήστος Φάκας, Το λογοτεχνικό υπόβαθρο του θέματος της φιλίας στο μυθιστόρημα του Χαρίτωνα. Ελένη Τσιτσιανοπούλου, Η σύνταξη του συνδέσμου *κάν* στις παραχωρητικές προτάσεις των ελληνικών μη λογοτεχνικών παπύρων της αυτοκρατορικής και της πρώιμης αραβικής εποχής. Μυρσίνη Αναγνώστου, 'Η επίδραση τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν στὸ ἔργο τοῦ Νικηφόρου Χρυσοβέργη. Βασίλειος Π. Βερτουδάκης, Η κρίση της επιστήμης και η κλασική φιλολογία στη Δημοκρατία της Βαϊμάρης: ιστορικές και φιλοσοφικές προϋποθέσεις. *Gianoula Giannouloupoulou*, The emergence of the Greek definite article. Ιωάννης Α. Πανούσης, Κλυταιμήμετρας δικαίωση (;): από την *Ηλέκτρα* του Σοφοκλή στο ανεπίδοτο *Γράμμα* του Ιάκωβου Καμπανέλλη. *Ioanna Papaspyridou*, Victor Hugo, poète romantique au service de la guerre d'indépendance grecque: quelques réflexions sur le poème «L'Enfant». *Domenica Minniti-Γκώνια*, Italianismi a Cefalonia e gli studi di Manlio Cortelazzo sul contatto italogreco. — Από την ιστορία του Πανεπιστημίου και της Σχολής. Χαρίκλεια Μπαλή, Το Πανεπιστήμιο Αθηνών και ο πόλεμος του 1940-1941: η ζωή και ο θάνατος του καθηγητή Ξενοφώντος Κοντιάδη (Μασσαλία, 1903 - Ιωάννινα, 1941). Δημήτρης Παυλόπουλος, Μνήμη Χρύσανθου Χρήστου.

Εικόνα εξωφύλλου: Όμηρου, *Ίλιάς*, Θ 436-446 (πάπυρος, 1ος-2ος αι. π.Χ.). Από την έκδοση: Βασίλειος Γ. Μανδηλαράς, *Πάπυροι και παπυρολογία*. Εισαγωγή στην επιστήμη της παπυρολογίας, Αθήνα, 42014, σελ. 267.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΗΡΟΔΟΤΟΣ

Μαντζάρου 9

GR 10672 Αθήνα

☎ 21 03 62 63 48 · 📠 69 76 33 44 93

✉ info@herodotos.net

🌐 www.herodotos.net

ISSN 1105-0454

9 771105 045005